

Аз дойдох в София в 1888 г. Пенчо беше болен. Мъчно ходеше. Все с патерици. Винаги седеше на миндерчето в стаята от ляво, като се влезеше в старата къща на площад Славейков.

Вуйчо отслабна много бързо и западна изведнъж. Той често седеше на столче пред кафенето (Кафене Бани), до тях.

Братът Марин Бамбарата е бил конте; ходел винаги чисто облечен, а лете с бели дрехи. Лятно време казанджиие лягали пред дюкяните да спят. Той турял един камък пред вратата си, обвинял го с дрехи и изчезвал в ноща.

Една нощ турците го гонили и той бягал и през турската махала, през гробищата и като тичал пропаднал в един изкопан гроб и там седял докато си отишли те. Турците се чудели: „Сега тука беше. Къде пропадна?“

Когато се изгорил с подпаления барут, церили го с мехлем от варовита вода и шарлаган. Бил много умен и духовит. Умрял около 50-годишен. Баща му, дядо Рачо, бил разпалена глава.

Втората майка на Петко Рачев Славейков, Тодора, сираче, като малко момиче е служувала у хаджи Хъмза, който служел в джамията „Св. Четиридесет Мъченици“. Тя вадела парите пуснати в аязмото там. Камъните се потели. Веднъж им дошел гост, чиновник турчин. Като я видял, той казал на хаджи Хъмза:

— Да пазиш това момиче, като се върна от пътуването си, ще я взема и ще я водя в Цариград в харема си.

Тогава хаджи Хъмза отишел при Танас Лавдата и му казал:

— Вземи го това момиче! Много е добро. Един цариградски пес иска да го отведе.

По-късно тя не искала да се ожени за Рачо Казанджията, защото бил вдовец, но Танас Лавдата я придумал.

Помня баба си Тодора — малка слаба женица, прегърбена с бастунче. Живееше у дъщеря си, леля Мариола. Зет ѝ Георги Млякото — лош човек — я обичаше много. Тя му беше касата. От гдето пристигне, хвърли ѝ кесията със злато. Той бил търговец на семена и джамбазлък. Повече в Горна Оряховица. Държеше 5—6 коня. Купува продава.

СПОМЕНИ

*Петър Попкойчев Витанов**

Училището е било на мегданя, в същото здание сега е общината. Според както си спомня, Пенчо като дете бил малък на ръст и много палав. В Трявна живеели тогава само баба Иринка с Донка, Пенчо и Пенка, дядо Славейков бил в Цариград, а другите момчета в Цариград и Русия. Баба Славейковица тогава била на средна възраст жена, хубава, с кърпа на главата, широки фистани и кожухче. Повечето била в къщата на баща си Иванчо Райков, съседна до училището. На тяхната ограда имало врата направо за черковния двор. Когато големият син на даскал Петко се завръщал от Цариград, идвал в училището, всички му ставали на крака, а даскалите го заобикаляли.

Приятел на дядо Славейков бил поп Кою Витанов, братовчед на баща му, роден в 1821 г. свещеник, учител, иконописец и резбар. В неговата къща на Тепавиците често ходел Ангел Кънчев и се спирал Васил Левски. Ф. Каниц е посетил ателието му и го е описал в книгата си.

* Съученик на Пенчо Славейков. Споменът е записан от Светослава Славейкова през 1949 г.

Като малко момче в турско време той имал войнишка тръба, която купил за 8 гроша от Даскал Иван Топала, и с която като засвирел събирал хлапацието около дома си. Още тогава имал празник за не помня кой султан и за първи път имало нощем осветление (дунанма). Запалвали лоена свещ във фенер и го покачвали на портата да свети. Кметът, комшията им Кою Кънчев, го помолил да засвири с тръбата и като се събере пепелчука да тръгнат из улиците на Трявна и пеят, за да развеселяват махалата.

Баща му разправял, че според предания, в турско време е имало преселвания и заселвания от Разлога и Тетово в Трявна. Между преселниците е бил и дядо Дончо Арнаутин (тъй го наричали тревненци) от Разлога. Дядо Дончо бил казанджия и имал син Рачо. Бащата на Петър Витанов бил поп. Енорията му била в Долна Махала на Трявна. Той си спомня, че когато, като дете, придружавал баща си, когато ходел да ръси и той му носел менчето, баща му показвал къщичката на този дядо Дончо Арнаутин в голям двор, като се мине най-долния мост, който бил срещу къщата на Добри гушавия, и се тръгне по течението на реката в десно. Негова роднина била баба Джуровица — вдовица, също от Разлога, която имала две дъщери — Рада и Тота и която била тяхна съседка, в един двор с тогавашния им махалебашия (кмет) Кою Кънчев Йончев. В Трявна, в турско време, ставал всяка година сбор, който траял две седмици, от Арахангеловден до Никулден и всички колибари от Тревненско, Габровско и Дряновско, с жените и децата си идвали в Трявна да си накупят от дошлите търговци от разни градове басми за фистани, за забрадки, шалове за врат на мъжете, кутийки с огледалца, ливанто, царвули, калпаци, калеври, сапун, лоени свещи, бакър, менци, сахани, талерки и пр. всичко нужно за домакинството за една година.

Дядо Дончо, като работил казанджилъка известно време и видял, че през друго време от годината не може да продаде изработеното, освен някой и друг медник за дар на новоженци, се преселил в Търново. Син му Рачо живеел в махалата св. Атанас (Вароша). Оженил се за мома от Вишов град. Между другите му деца бил и Петко Рачев Славейков.

*

До 1875 г. в Трявна е имало само едно училище — на мегдания — за трите махали. Като учител в Трявна, даскал Петко пишел стихове в клас, които често забравял на масата. Тогава баща ми (негов ученик) и неговия другар, Койчо поп Николов, ги преписвали. Когато бил малък, Петър Витанов намерил тези стихове, запазени от баща му в едно тевтерче увито в мешина, и ги четял. Той си спомня следните стихове.

Аницо, Аничке, бяла павуничке,
Що ходиш по двори, що те тъга бори,
Тънки пръсти кършиш, бистри сълзи бършиш. . .

(Аница — дъщеря на Никола Райков, по-късно женена за Бостанджиев в Търново. Къщата им била съседна, до училището.)

Хайде Иваниче, белокрило птиче,
Хайде стига плака, майка ти те чака и пр.

Баща му разправял, че даскал Петко взимал участие в играта на топ с учениците си.